SÁCH HỒNG

Số 8

QUYỂN SÁCH

của THẠCH LAM

ĐỜI NAY

Bản kê khai các hiệu to bán sách của nhà Xuất Bản Đời Nay

(Tiếp theo)

Cần-thơ

Hiệu sách Nguyễn-văn-Nhiều, Bd Saintenoy

Rạch-giá

Hiệu sách Trần-văn-Tú

Bến-tre

Hiệu sách Minh-sơn, Place du Marché

Bắc-liêu

Hiệu sách Trang-hiếu-Nghĩa, 60 Lamothe Carrier

Vĩnh-long

Hiệu Diệp-ngọc-Côn, Long-hồ-thư-quán

Châu-đốc

Hiệu sách Hứa-văn-Trung, 6 Square de la Marne

Thudaumot

Hiệu sách Lê-văn-Giàu

Hiệu sách Trương-tiếu

Baria

Hiệu sách Nguyễn-bảo-Hóa

Biên-hòa

Hiệu sách Nguyễn-văn-Tạo

Sadec

Hiệu sách Huỳnh-ngọc-Mai

Mytho

Hiệu sách Nam-cường, 61 Desvaux

Long-xuyên

Hiệu sách Nguyễn-hữu-Thuế tức Thái, 2 Place Jeanne d'Arc

Cao-lãnh

Hiệu sách Võ-hà-Thanh

QUYỂN SÁCH

I. NÊN GIỮ GÌN QUYỂN SÁCH

Bà Minh đang ngồi khâu vá ở bên bàn, thì cửa mở. Bàng nhanh nhẹn bước vào, một cặp sách vở cắp ở nách. Bàng là con giai bà, lên mười tuổi, và học

lớp ba trường bờ sông.

Bà Minh ngửng lên nhìn đồng hồ, rồi hỏi Bàng :

— Sao về muộn thế, con ?

Bàng vứt sách vở trên bàn đánh phịch một cái, và trả lời mẹ :

— Thưa me, tại hôm nay chúng con còn phải tập thể-thao. À, me này, me cho con tiền để con mua quyển sách tập đọc khác, vì mai có ông Thanh-tra đến khám trường.

— Thế nào ? Quyển trước me cho con tiền mua đâu rồi ?

Bàng trỏ tay vào chồng sách :

— Rách rồi còn đâu nữa. Bìa long cả ra rồi, me ạ. Mai thầy giáo khám thấy rách thế thầy phạt chết.

Bà Minh với tay cầm lấy quyển sách cũ xem. Ngắm nghía một lúc rồi bà buồn rầu bảo Bàng :

— Con để sách đến nỗi rách nát thế này ư ? Con không chịu giữ gìn sách hay sao ?

— « Con vẫn giữ gìn cẩn thận đấy chứ », Bàng đáp.

— Sao con dám nói thế. Con không nhìn quyển sách đấy xem : bìa rách, gáy long và trang quăn cả lên...

Bàng lặng yên, cúi đầu. Bà Minh tiếp :

— Me tiếc phải trách mắng con điều đó. Một người học trò như con mà không biết giữ gìn sách vở ; con đã mười tuổi đầu rồi chứ còn bé đâu. Con thử xem các bạn con xem : sách của anh Đào có bẩn thỉu như thế này không ?

— Thưa me, không ạ. Sách của anh ấy lúc nào cũng như còn mới nguyên.

— Còn anh Sinh, anh Thọ, liệu các anh ấy có bằng lòng đổi sách cho con không ?

Bàng phải đáp :

— Chắc không, me ạ.

— Ấy đó, con xem đấy. Me chắc con cũng như Biền, thằng Biền bẩn nhất trường, lem luốc nhất trường. Me chắc sách của nó cũng bẩn như sách của con vậy.

Bàng muốn trả lời mẹ, nhưng cậu xấu hổ quá, đứng lặng yên, rơm rớm nước mắt.

— Giờ con đã hiểu rằng không cẩn thận là một tính xấu chưa ? Không kể con lại làm cho mẹ tốn tiền nữa. Ồ, nếu con cũng biết giữ gìn sách vở như anh Sinh, anh Thọ, thì me vui mừng biết bao nhiêu. Thôi, nín đi, ba đã về kia kìa.

Nhưng Bàng vẫn buồn rầu vì lời mẹ trách mắng. Cậu là một đứa trẻ tốt, chỉ có tính lơ đễnh một chút thôi, nên cậu buồn đã làm phiền lòng mẹ.

Ông Minh thấy con khóc vội hỏi :

— Cái gì thế ? Chắc con lại phạm lỗi gì mẹ mắng hẳn.

Bàng không trả lời, càng khóc thêm.

— Nín đi, Bàng, rồi con lại đây nói cho ba biết tội gì nào.

Bàng biết ba yêu cậu lắm ; cậu không sợ bị trừng phạt, nhưng sợ làm phiền lòng ba cậu cũng như đã làm phiền lòng mẹ. Cậu nín thinh, chỉ tay vào quyển sách để ở trên bàn. Bà Minh nói :

— Đấy, ba xem sách vở thằng Bàng nó giữ gìn thế nào.

Ông Minh cầm lấy quyển sách xem rồi nói :

— Cuốn sách này thì giờ chỉ còn đáng vứt vào sọt rác. Ba không hiểu sao con lại để sách đến thế này được. Con có biết làm thành một cuốn sách mất công trình thế nào không, mà con không quý trọng nó ? Nếu từ giầy trở đi con hứa biết giữ gìn sách, thì ba sẽ giắt con đi xem chỗ người ta làm sách.

Bàng chùi nước mắt và ngửng lên nhìn ba cậu.

— Nếu con muốn xem thì ba sẽ đưa con đến một nhà in xem người ta in sách.

Bàng mừng quá, năn nì :

— Ba cho con đi xem với, con ước ao được xem một nhà in lắm. Con hứa với ba má rằng từ nay con sẽ giữ gìn sách rất cẩn thận, không làm bẩn và đánh rách sách nữa.

— Được, để xem con có biết giữ lời hứa không. Sáng mai, ba sẽ giắt con đến xem nhà in của ông Nguyễn-Phúc.

— Ồ, thế thì thích quá. Nhưng ba cho anh Thọ đi với con cho vui nhé.

— Ừ, bảo anh ấy đi một thể. Chiều con sang dủ anh ta và xin phép thầy mẹ anh ấy.

* * *

II. — ĐI ĐẾN NHÀ IN.

Sáng hôm sau, ông Minh, cậu Bàng và cậu Thọ cùng đi đến nhà in. Trời nắng ráo, hai cậu vui vẻ giắt

tay nhau chạy nhảy ngoài đường. Ông Minh phải rảo bước mới theo kịp.

Bàng và Thọ cùng trạc tuổi nhau, và cùng học một lớp, tuy Thọ được xếp ở trên. Hai cậu sức học cũng

ngang nhau. Được đến nhà in, hai cậu sung sướng lắm, và dọc đường hai cậu bàn cãi một cách kịch liệt để đoán về cách in. Ông Minh nói :

— Thong thả một chút nào, đi đâu mà vội. Đi bên cạnh tôi này này.

— « Chúng con nóng muốn biết người ta in sách thế nào », Bàng đáp và đành lòng bước chậm lại.

— Rồi các con sẽ biết. Nhưng trước hết ba muốn hỏi các con vài câu này đã. Chắc các con đã biết người đã nghĩ ra cách in là ai rồi ?

— « Ông Gutenberg », hai cậu thi nhau trả lời, « ở trường chúng con đã học thế rồi.»

— Phải, chính người Đức Gutenberg, sinh ở tỉnh Mayence trong năm 1400 — cách đây hơn 500 năm. Không phải ông ta đã sáng kiến ra cách in như người ta tưởng ; vì trước ông, người ta đã biết cách in rồi, nhất là ở bên Tàu. Nhưng chính ông cùng với hai người giúp việc là Fust và Schoeffer, đã thay đổi cách in cũ để được tiện lợi và dễ dàng hơn. Trước Gutenberg, hai con có biết người ta làm sách thế nào không ?

— « Con không biết », Bàng đáp.

— « Con cũng không biết », Thọ nói theo.

— Người ta viết bằng tay.

— Như thế thì lâu lắm mới xong được một quyển sách, ba nhỉ ?

— Chính vậy. Đó là một công việc khó nhọc và mất nhiều thì giờ lắm, vì mỗi lần người ta chỉ viết được một quyển. Trước khi tìm ra cách làm được giấy, người ta còn phải viết lên đá, hay lên đất rồi nung thành gạch nữa. Bên Tàu, ngày xưa người ta viết sử lên những mảnh tre : vì vậy, mới gọi là *sử xanh*. Đến sau, người ta nghĩ cách khắc chữ vào các bản gỗ. Đó phần nhiều là công việc của các nhà sư, khắc

gỗ in những bản kinh phật.

Nhưng ở bên Tàu, như hai con đã biết, người ta viết mỗi tiếng nói là một chữ riêng hẳn : vì vậy cách in bằng bản gỗ cũng đã tiện lợi. Ở bên Âu-châu thì khác : người ta dùng hai mươi nhăm chữ cái ghép lại với nhau để viết bất cứ tiếng gì...

— Cũng như hai mươi nhăm chữ cái của ta, ba nhỉ.

— Chính thế. Vì chữ quốc ngữ của ta là do một ông cố-đạo Y-pha-nho, Alexandre de Rhodes, theo chữ Latin và Y-pha-nho mà đặt ra. Quốc ngữ của ta cũng ghép chữ cái lại thành tiếng, như chữ Pháp hay Đức, nhưng không có tiếng dài như tiếng Pháp hay Đức : Sự sáng kiến của Gutenberg đã khiến cho bên Âu-châu sách in nhanh chóng và tiện lợi lạ lùng : ông dùng những chữ cái khắc bằng gỗ rời nhau, và ghép lại in thành tiếng. Cách in của Gutenberg đã làm cho thời ấy bao nhiêu người chép sách — phần đông là các thầy tu — bị mất việc.

Thọ ngắt lời ông Minh :

— Thế quyển sách đầu tiên mà ông Gutenberg in là quyển gì ạ ?

— Quyển đầu tiên ông in là quyển thánh kinh Bible, người ta gọi là « Quyển thánh kinh 42 giòng ». Các con có biết tại sao người ta lại gọi thế không ?

Thọ và Bàng ngẫm nghĩ một lát, rồi đành chịu trả lời không.

— Vì mỗi trang của quyển kinh ấy chỉ có 42 giòng.

— « À, phải rồi », Bàng và Thọ cùng kêu lên, lấy làm lạ rằng sao có thế mà không nghĩ ra.

Ông Minh lại nói tiếp :

— Từ tỉnh Mayence, cách in lan truyền ra khắp nơi Ba người thợ Đức đặt một cái nhà in đầu tiên ở Paris (Pháp). Họ bắt đầu in một quyển sách của Gasparin de Pergame, năm 1470, và hai năm sau họ in có gần tới 300 quyển sách khác.

Lúc mới đầu, các vua chúa hồi ấy tự coi là một cái danh dự phải giúp đỡ và che chở cho nghề in. Những người in sách được coi như là làm một nghề độc lập hơn hết, và được nhiều đặc quyền, như được đeo kiếm và không phải trả thuế về nghề. Nhưng rồi về sau, có nhiều hiệu lệnh hạn chế quyền tự do của nghề in, rồi đến những nhà in của tư gia đều phải cóng cửa. Mãi đến năm cách mệnh Pháp 1791, nghề in mới lại được tự do. Năm 1810, một sắc lệnh hạn chế số nhà in trong nước. Sau cùng, đạo luật ngày 29 Juillet 1881 tuyên bố sự tự do của nghề in, và đạo luật 27 Mai 1925 đặt ra lệ « trình sách » *(dépot légal)* : một quyển phải đưa cho sở cầm, và một quyển để vào thư viện. Quyển trước nhà in đưa, quyển sau nhà bán sách đưa. (Bên ta thì phải trình ba quyển : Tòa-án một, phủ Thống-sứ hai). Những đạo luật này người Pháp đều có đem sang ban hành ở bên ta — trừ một vài điều sửa đổi cho hợp với tình thế bên này, — vì vậy nghề in bên ta giờ cũng theo chế độ ấy.

III. — ĐẾN NHÀ IN.

Ba người đi một lát đã đến trước cửa nhà in Nguyễn-Phúc. Ông Minh giắt hai cậu học trò bước vào. Qua cổng, đến một căn nhà rộng, người làm tấp nập, và tiếng máy chạy rầm rập, khiến Bàng và Thọ bỡ ngỡ và ngơ ngác. Hai cậu toan chạy đi xem các nơi nhưng ông Minh vội ngăn lại và bảo :

— Hãng thong thả. Để tôi đưa đi xem các nơi, theo thứ tự mới được. Trước hết, chúng ta hãy vào buồng xếp chữ đã.

Ba người vào một căn buồng, ngăn cách với gian phòng rộng bằng một bức tường gỗ. Ở đây có đến hai chục người thợ đang làm việc ; họ đều đứng trước một cái « dăng »(*rang*) gỗ, trên để những hộp gỗ (*casses*) vuông hay chữ nhật chia ra làm nhiều ô nhỏ.

Bàng và Thọ cùng mở to mắt ra nhìn. Ông Minh hỏi :

— Chắc hai con đã biết đại khái cách thức in thế nào rồi chứ ?

— « Vàng », Thọ trả lời. « Ở trường, thầy giáo đã bảo cho chúng con biết rằng người ta xếp những chữ chì rời thành những tiếng viết ngược lại, tựa như ở con dấu để đóng vậy ».

— « Và », Bàng tiếp, « khi xếp xong, người ta sẽ bôi một lượt mực lên, rồi sẽ dập lên trên một tờ giấy trắng ».

— Ấy, cách thức đại khái như thế. Mỗi người thợ lấy các chữ chì trong các hộp gỗ vuông kia, xếp lại thành

tiếng, nhiều tiếng thành giòng, và để vào một phiến gỗ có thành mà họ cầm ở tay kia, tiếng Pháp gọi là là cái « *composteur* ».

Bàng hỏi :

— Thế tiếng ta gọi là gì hở ba ?

— Người thợ ta cũng gọi là cái *còng-pốt-tơ*, theo như tiếng Pháp. Nghề in là một nghề mới có bên ta, nên nhiều thứ khí cụ người mình chưa có tên gọi, phải dùng tiếng Pháp, nếu không dịch ra tiếng ta hay tìm được một tên gọi riêng.

Bàng và Thọ vừa nghe ông Minh nói, vừa nhìn chăm chú chung quanh. Hai cậu thấy những người thợ xếp chữ làm nhanh thoăn thoắt ; họ thò tay vào ô lấy chữ không cần nghĩ ngợi như họ đã thuộc lòng chữ nào ở ô nào, tuy không có dấu hiệu gì chỉ bảo cả. Ông Minh lấy ra một thỏi chữ đưa cho hai cậu xem : đó là một thỏi kim khí dài, vuông cạnh và nhỏ, trên đầu có khắc chữ nổi. Ông Minh chỉ một vết khía ở ngang thỏi, và hỏi :

— Hai con có biết cái vết khía này để làm gì không ? Nó rất ích lợi và khiến đỡ mất thì giờ nhiều lắm. Người thợ chỉ việc lựa ngón tay sờ qua chỗ khía ấy, là biết đầu chữ ở phía nào, như vậy lúc xếp vào mới khỏi ngược.

— Tuy vậy con xem ra cũng mất nhiều thì giờ lắm mới xếp xong được một trang, ba nhỉ. Vì một trang sách có bao nhiêu là chữ.

— Chính thế. Xếp được một trang hay một cột báo cũng mất nhiều thì giờ lắm, nhất là khi dùng lối chữ

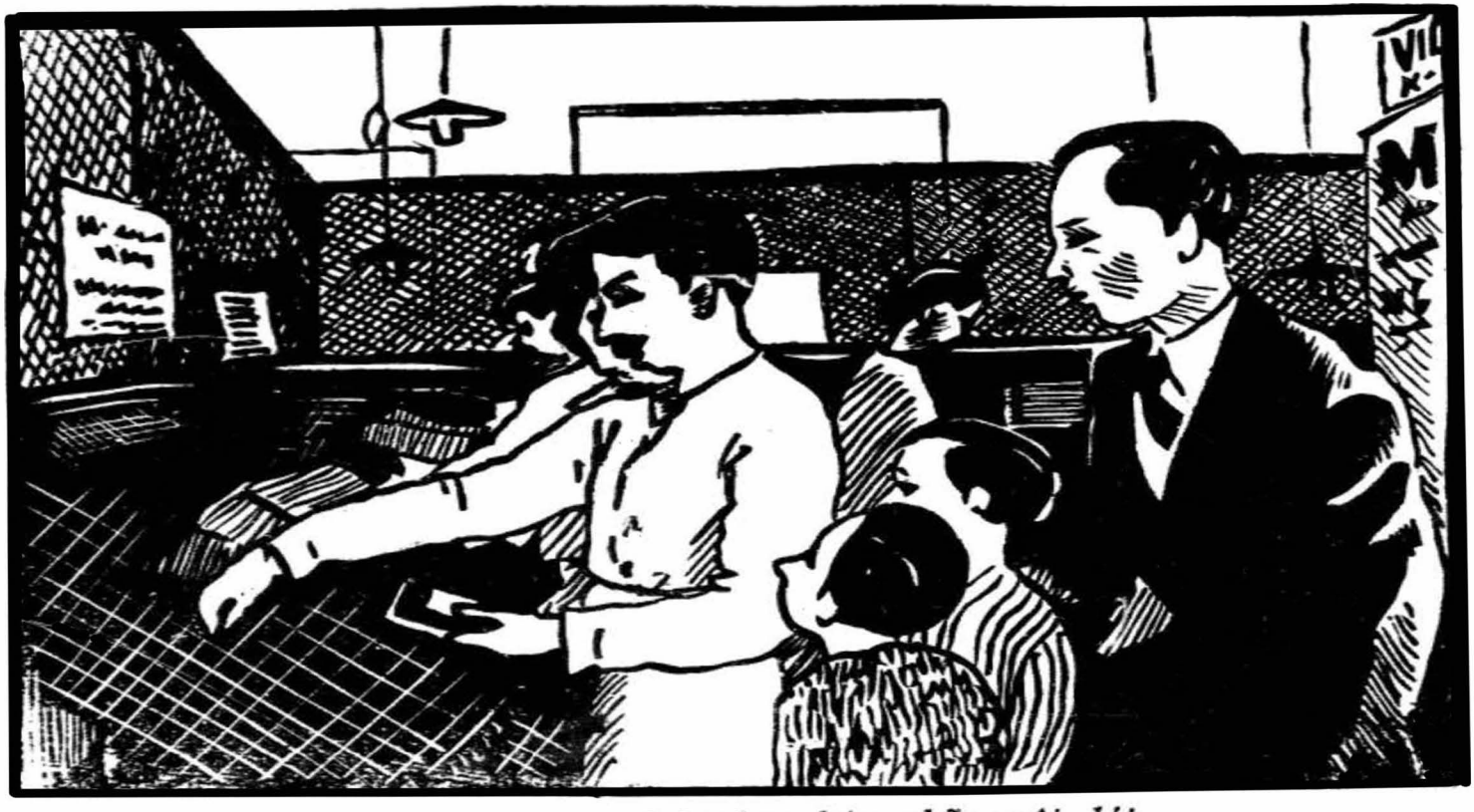

Người thợ quay lại phía hộp chữ một lát...

nhỏ, chữ khổ chín *(corps 9)* như thứ chữ in Sách-Hồng con vẫn xem, thì việc xếp lại càng lâu hơn nữa. Và lúc in xong, lại phải làm cái công việc ngược lại, nghĩa là phá giòng chữ ra, và ném trả lại chữ nào vào ô ấy. Bởi vậy muốn được nhanh chóng hơn, bây giờ người ta đã nghĩ chế ra một thứ máy đúc chữ, gọi là *linotype*, chỉ việc đánh vào một hàng phiếm *(touches)* tựa như ở máy chữ, là tức khắc máy sẽ đúc ra một giòng chữ như thế bằng chì. Máy này tiện dụng lắm, và khiến công việc xếp bài được nhanh chóng, nhưng mà giá đắt. Ở Hanoi chỉ có nhà in Taupin và nhà in Viễn-Đông là có máy này thôi.

Một người thợ xếp chữ, vui vẻ vì trông thấy dáng điệu chăm chú và ngạc nhiên của hai cậu học trò, đến gần Bàng và hỏi :

— Cậu có muốn tôi xếp tên cậu không ?

Bàng mắt sáng lên, sung sướng :

— Ồ, tôi muốn lắm. Ông thử xếp đi xem. Tên tôi là Trần-văn-Bàng.

Người thợ quay lại phía hộp chữ một lát, đã quay ra, một giòng chữ đã xếp gọn trong cái phiến gỗ cầm tay. Bác ta đưa cho Bàng xem, nhưng vì chữ xếp trái, cậu không trông quen, nên không đọc được. Người thợ bèn lấy một cái ống lô (1) *(rouleau)* nhỏ, lăn mực lên trên giòng chữ, rồi đặt một mảnh giấy trắng lên chữ, lấy tay đập vài cái. Lúc giở lên, Bàng đã thấy mấy chữ « *Trần-văn-Bàng, học sinh* », nổi lên nền giấy

(1) Ống lô là một cái ống sắt có bọc một lượt bằng một chất keo mềm để lăn mực cho đều trên chữ.

trắng, khiến cậu vừa sung sướng lại vừa khoái chí.

Cậu xin mảnh giấy có in tên cậu ấy để giữ làm kỷ niệm buổi đi thăm nhà in, và cậu cẩn thận gập lại xếp vào trong ngăn ví. Người thợ xếp chữ nhìn cậu, mỉm cười.

. . .

IV. — NHỮNG LỖI NHẦM

Cậu Thọ bỗng nhiên hỏi ông Minh :

— Nhưng thế ngộ người ta xếp nhầm một chữ thì làm thế nào ?

— Thì người ta rút chữ nhầm ấy ra, và thay vào một chữ khác. Việc xếp chữ thường nhầm luôn. Nếu là chữ Pháp thì việc xếp dễ dàng hơn, vì chữ Pháp không có nhiều dấu như chữ quốc ngữ ta, và chữ Pháp là một thứ chữ nhiều âm, nếu có nhầm một chữ, nhiều khi không mất nghĩa. Trái lại, chữ ta là lối chữ độc-âm, nên sai một chữ thường khác hẳn nghĩa. Ví dụ chữ *hương* lầm ra chữ *tương*, *ngắt* lầm ra *ngắn*, ấy là không kể về dấu, *hoa* thành *hóa*, *mẹ* lầm ra *mẻ* chẳng hạn. Bởi vậy, trước khi in, bao giờ người ta cũng đập ra những bản thử, gọi là « bản đập » (*morasse*) để xem lại. Công việc ấy do một người chữa bài *(correcteur)* làm. Nhà in nào cũng phải có một người chữa bài.

— Người chữa bài phải chữa tất cả, hở ba ?

— Chính thế. Nếu người viết hay thợ xếp lầm vua

Nguyễn-Huệ chết năm 1772, thì người chữa bài phải sửa lại năm 1792, nếu bảo đảo Hải-Nam ở phía tây Bắc-kỳ thì người chữa bài phải đặt lại ở phía đông, nếu cho ông Edison là người nghĩ ra máy nói thì phải chữa lại là ông Graham Bell. Ấy là những lỗi do sự không biết. Còn những lỗi về cách viết, như nếu xếp *di da* thì phải chữa lại *di ra*, *hoa chắng* phải chữa lại *hoa trắng*, vân vân...

— Như vậy, người chữa bài cái gì cũng phải biết, hử ba ?

— Không, nhưng phải biết nhiều và biết rộng.

Thọ hỏi thêm :

— Sao con xem những sách Pháp rất có ít lỗi viết, mà trong sách in của ta lại có nhiều lắm ?

Ông Minh mỉm cười trả lời :

— Đó có lẽ là tại, như tôi đã nói, tại chữ ta có nhiều dấu phiền phức, nên dễ nhầm hơn. Cũng có lẽ tại người thợ của ta không được tỉnh táo bằng người thợ Pháp vì phải làm việc nhiều, và làm việc trong những buồng xếp chữ bẩn thỉu và tối tăm, mùa rét thì lạnh và mùa nực thì nóng bức vô cùng... Nhưng có lẽ cũng tại người thợ mình không chịu làm việc cẩn thận nữa, hay đúng hơn, các ông chủ nhà in không chịu cẩn trọng trong công việc, cứ để xuất bản những sách đầy những lỗi và cho đó là một sự không quan hệ. Đó là một điều khuyết điểm trong cách làm việc của người Annam mình. Nhưng bây giờ, xem ra sự ấy đã bớt dần, và đã có nhiều nhà in hiểu rằng một công việc hoàn toàn là cái cốt yếu

của một nhà in vậy.

Ông Mình lại nói tiếp :

— Nhưng dù thế nào, các nhầm lỗi thỉnh thoảng cũng vẫn có, và nhiều khi sinh ra lắm chuyện buồn cười. Như có một nhà ông phán kia có người chết, đăng cáo-phó trên báo. Nhưng thợ in xếp nhầm số nhà 38 ra 58, thành thử các bạn hữu mang vòng hoa

đến phúng ở số nhà 58. Mà chủ nhà này, vì một sự tình cờ, cũng là ông phán, và cũng ngày ấy, lại cưới vợ cho con... Ta thử tưởng tượng sự ngạc nhiên của ông phán cưới vợ cho con ấy, khi thấy người ta mang hương hoa đến phúng, mặt buồn rời rợi...

« Ai nghĩ ra cái trò khốn nạn này ?» Bà phán lăm lăm cầm cái gậy ở tay hỏi những người đến như thế. Phải giảng giải cái nhầm mau mau, không thì có người đến vỡ đầu sứt tai hôm ấy...

Hai cậu học sinh cười vui vẻ khi nghe câu chuyện đó. Ông Minh nói thêm :

— Cũng may cái nhầm như vậy ít khi xảy ra lắm, hay có cũng không đưa đến những kết quả tai hại như thế. Nhưng cũng có nhiều cái lỗi không nên mắc phải bao giờ, vì có thể thay đổi hẳn ý nghĩa của một câu, đương nghiêm trang hóa ra khôi hài, ví dụ như : *quần của ông tướng kéo xuống*, thành ra : *quần của ông tướng kéo xuống ; mòn đăng hộ đối* thành ra : *mông đăng hộ đối ; cái giá trị của con người* thành ra *cái giá bị của con người*, vân vân...

— Ồ, rồi ba sẽ kể cho chúng con nghe những chuyện nhầm như thế nữa, buồn cười quá...

— Được, để khi khác. Giờ con có biết xếp chữ xong một bài thì người ta làm gì nữa không ? Đây các con trông xem. Nếu in báo thì người ta xếp các bài lại thành từng cột báo một, nếu in sách thì xếp từng trang một. Xong rồi, những trang chữ ấy người ta sẽ đem chèn chặt trong cái khung sắt này, gọi là cái vành khuôn (*chassis*). Khuôn báo thì 2, hay 4, 8 trang, tùy khổ to nhỏ, khuôn sách cũng thế, từ 2 trang đến 4, 8. 16... trang. Người thợ máy chỉ còn việc đem cái khuôn ấy đặt lên máy để in trên giấy.

— Thưa ba, cái bàn bằng gang kia để làm gì ?

— Đó là cái bàn để lên khuôn, hay đóng khuôn.

Thợ ta gọi là cái *bàn mi*, ở chữ Pháp *mise en forme* (lên khuôn) mà ra. Tiếng Pháp lại có tên nữa là *marbre*, vì xưa kia người ta dùng bàn bằng đá. Nhưng nay người ta dùng bàn gang thay vào, cũng phẳng mặt và chơn chu như thế, song bền hơn nhiều.

Thôi, giờ chúng ta đi vào xem các máy in đi.

. . .

V. — MÁY IN

— Hai con đã biết người ta xếp chữ thành bài thế nào, giờ chúng ta vào xem các máy in trên giấy. Cách đập chữ lúc nãy để in tên của Bàng không thể in chóng thành nhiều bản được. Muốn in nhanh chóng người ta phải cần đến những máy in. Có thứ máy có thể in tới 60.000 tờ báo trong một giờ đồng hồ, mà lại gập, xén và đóng sẵn sàng cả.

— Vào xem đi, ba đi.

— Những máy ấy ở đây không có. Đó là những máy rất to và rất nhiều bộ phận, tiếng Pháp gọi là *Rotative*, (vì bộ phận chính của máy ấy là một cái « ống chữ » cứ quay liên tiếp), chỉ những nhà báo lớn mới có. Ông Phúc ở đây không in báo, nhưng ông cũng có những máy in rất mới và rất thần tình.

— Con muốn xem cái máy tựa như máy đã in Sách-Hồng con mua vậy.

— Thế thì dễ lắm. Ở đây có nhiều máy như thế.

Ba người mở một cái cửa bước vào buồng để máy.

Hai bên tường, đều để xếp hàng rất nhiều máy, có những thợ làm việc xúm xít tấp nập chung quanh. Tiếng máy chạy nghe rầm rầm, tựa như lay chuyển cả khu nhà. Bàng và Thọ, hai cậu cứ đứng lặng yên, trố mắt ra nhìn những máy móc chuyển động, những bánh xe quay tít. Công việc có vẻ vội vàng và bận rộn.

— Đây là giấy máy để in những tờ giấy trắng mà hai con thấy người ta để từng chồng ở bên cạnh các máy kia. Lại đây tôi sẽ chỉ cái máy in Sách-Hồng cho hai con xem.

Bàng và Thọ theo ông Minh đi lại phía cùng gian phòng, giữa hai hàng máy đương chạy ầm ầm. Hai cậu đưa mắt nhìn hết cả các máy, nhận xét một vài bộ phận kỳ lạ để chốc nữa sẽ hỏi ông Minh. Đến giữa quãng, hai người dừng lại và tránh sang một bên để nhường lối cho một cậu thợ tập việc bé con, cũng chỉ trạc bằng tuổi Bàng. Cậu này mặc một bộ quần áo thợ màu xanh thẫm, đầy vết dầu máy và vết mực đủ các màu. Mực giây cả lên hai bàn tay cậu và vết cả lên mặt, khiến Bàng và Thọ trông phải buồn cười. Nhưng cậu thợ thì cứ điềm nhiên đi qua trước mặt hai anh em, không những không để ý gì đến Bàng và Thọ, lại còn có vẻ kiêu ngạo vì đã mang trên người những dấu hiệu của sự làm việc.

— « Đây là cái máy các con muốn xem ». Ông Minh chỉ tay vào một cái máy đang in : « Tờ giấy trắng ở tay người thợ ngồi trên vừa xuống cái ống quay của máy một lát đã trở ra đen đầy những chữ ».

Bàng ngẫm nghĩa rồi hỏi ông Minh :

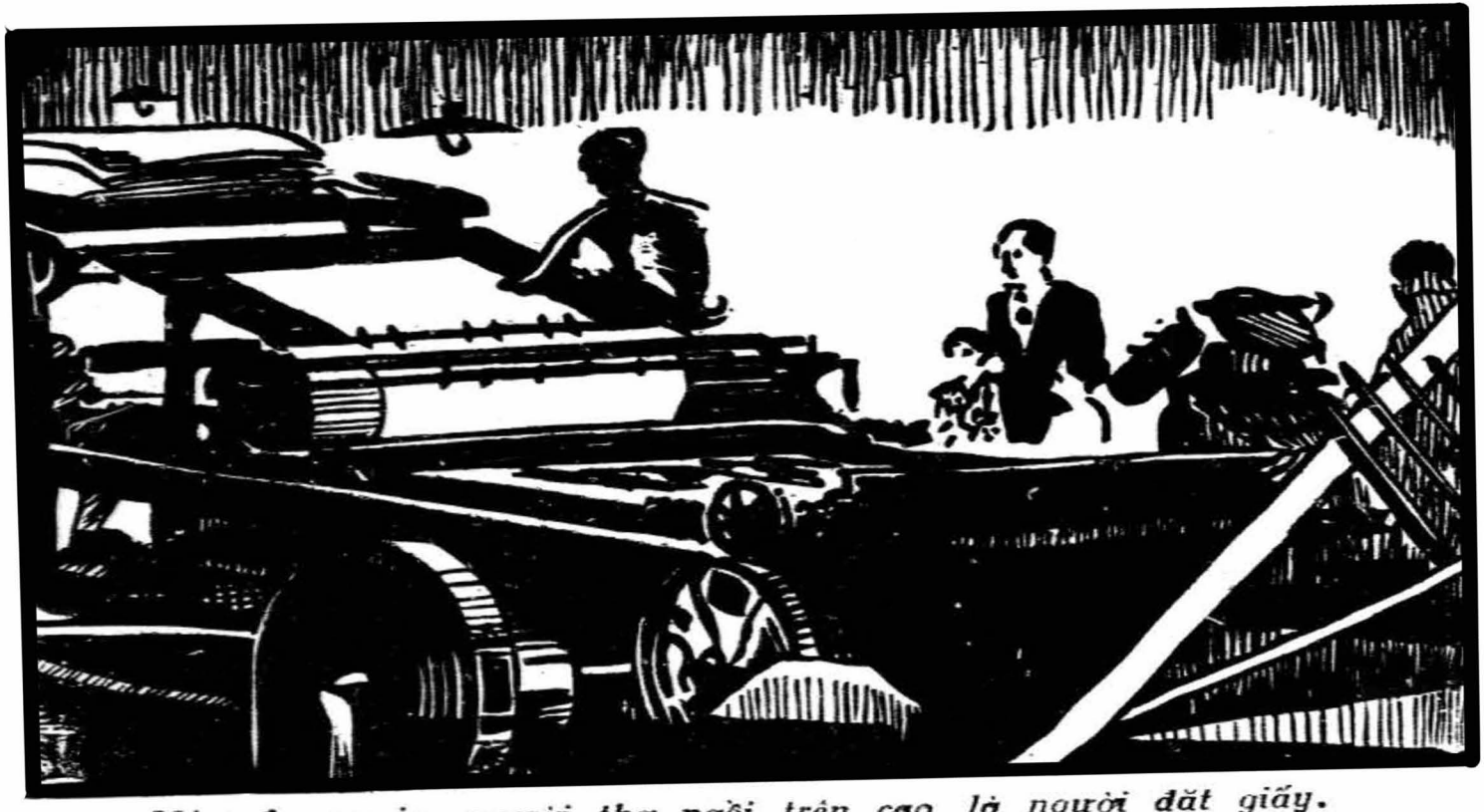

Máy đương in, người thợ ngồi trên cao là người đặt giấy.

— Có phải những hàng chữ xếp còn trông thấy ở trên cái bàn sắt này không ?

— « Phải đó », Thọ đáp, « mà lại chia ra làm nhiều trang nữa. Có một, hai, bốn...»

— « Mười sáu trang tất cả », ông Minh tiếp. « Mười sáu bát chữ đóng vào trong một cái vành khuôn sắt vuông này ».

— Nhưng thưa ba, những mảnh gỗ chen vào giòng chữ kia là những cái gì đấy ạ ?

— Đó là những bản vẽ, người ta khắc vào gỗ. Có khi người ta cần phải chụp lên những miếng đồng hay kẽm nữa, gọi là bản đồng (*cliché sur cuivre*), hay bản kẽm (*cliché sur zinc*). Chính những hình vẽ hay hình chụp này khiến cho bài vở dễ hiểu, và sách vở xem thích hơn.

— Ba nói phải, mỗi khi con giở một quyển sách, bao giờ con cũng xem những tranh ảnh trước đã. Nếu có tranh ảnh, quyển sách xem mới có thú vị.

— « Ồ, anh thì bao giờ cũng thích những tranh vẽ hơn là bài văn », Thọ nói. « Thưa, tại sao người ta không chụp lên kẽm hay đồng tất cả, có chóng và tiện hơn không ? »

— Vì chụp vào kẽm hay đồng tốn hơn là khắc vào gỗ. Ở bên ta, có những thợ khắc gỗ khéo tay lắm, họ chỉ khắc một lát là xong một bức vẽ, dù nhiều nét. Nhưng ở bên Pháp lại khác ; ở bên ấy, những tranh ảnh đều chụp vào bản kẽm hay đồng cả, vì có những máy móc làm công việc ấy rất chóng và rất rẻ.

Còn những bản khắc gỗ thì đắt lắm, vì do tay họa sĩ khắc lấy. Nói tóm lại, bên ta thì công việc khắcgỗ chỉ là một công việc khắc cho đúng cái bản vẽ của họa sĩ mà thôi, còn ở bên Pháp thì đó là một công việc mỹ-thuật, có những lề lối riêng. Bởi vậy một quyển sách Pháp mà có in bản vẽ bằng gỗ thì thường giá rất đắt.

Giờ các con hãy để ý đến cái ống tròn to của máy kia. Trên ống đó, có hai cái cặp, mỗi lần đến lại cặp tờ giấy trắng mà người thợ ngồi trên kia đưa xuống. Tờ giấy đó cuộn vào ống quay, và xuống ấn dính vào khuôn chữ ở trên bàn sắt kia cùng đưa ra đưa vào rất ăn nhịp với ống quay. Khuôn chữ đã có những cái « ống lô » lăn mực lên trên thật đều. Thế là sau một vòng quay ở trên ống, tờ giấy trắng đã in rồi, theo những giây này đưa ra đằng sau xếp thành tập như các con trông thấy.

— Cái gì tựa như những cái nan quạt ở đằng sau máy kia hở ba, và tại sao nó lại cứ vật lên vật xuống như thế ?

— À, cái đó là cái lật giấy *(raquette)*, đón tờ giấy in xong ở những giây này và lật xuống cái bàn gỗ thành từng chồng sẵn. Người ta cứ việc xếp ra mà thôi.

— Nhưng muốn in màu thì làm thế nào hử ba ? Ở máy này, cái gì cũng màu đen cả.

— Con không biết rằng tại người ta dùng mực đen cả sao ?

Bàng cất tiếng cười, đáp :

— Có, con hiểu thế. Nếu mực đen thì chữ và hình vẽ cũng đen. Nhưng điều mà con không hiểu là

người ta làm thế nào mà in vừa xanh vừa đen hay vừa đỏ được, ví dụ hình người mặc áo xanh và quần đỏ.

— « Tôi cũng chịu không biết nốt ». Thọ nói.

— Vậy thì ta lại phía này, rồi hai con sẽ hiểu.

Ba người lại đi lách vào khe các máy, chạy rầm rầm và in những chữ mực hãy còn ướt lên trên giấy trắng. Ông Minh lại vừa đi, vừa nói :

— Mỗi một tờ giấy kia là một phần của quyển sách đấy. Xem như vậy đủ biết số sách in ra nhiều biết bao nhiêu. Ấy là mới kể những sách in ở nhà in này mà thôi, còn ngoài ra có nhiều nhà in khác nữa.

— Thế thì nhiều sách lắm, ba nhỉ ?

— Nhất là đối với cậu học trò như con, cứ vài tháng đã làm tan nát mất quyển sách, phải không ?

Bàng xấu hổ, cúi mặt xuống không đáp. Bỗng nhiên Thọ chỉ tay kêu lên :

— Này, anh xem cái người đằng kia tay đỏ như dúng vào máu vậy...

— Ấy vì chúng ta sắp đến cái máy in màu rồi. Hiện giờ người ta đang in màu đỏ, nên tay người thợ kia mới đỏ như thế. Không phải là máu đâu, chắc hai con cũng biết, đấy là mực đỏ người ta rót vào những cái máng mực ở đầu máy dưới có ống lô quay, và lát nữa sẽ in lên những tờ giấy ở chồng này...

— Nhưng mà con thấy tờ này đã in mực đen cả rồi.

— Chính thế. Song những chỗ in màu đỏ vẫn để chừa sẵn. Coi hình người lính quần trắng này, lát nữa ở máy ra cái quần sẽ đỏ.

— Lại đây một cái máy in mực xanh nữa này, anh Bàng ạ.

— Các con đến gần mà xem. Cái áo của người lính lúc này trắng qua máy này, sẽ thành ra xanh, cũng như cái quần qua máy in đỏ sẽ thành ra màu đỏ. Vậy cứ mỗi màu lại phải một lần in, càng nhiều màu bao nhiêu lại càng phải in nhiều lần chừng ấy. Tuy vậy có những cái máy rất tài tình có thể in một lúc cả ba màu được, hay in một lúc bất cứ những màu gì.

Bàng vỗ hai tay vào nhau, tấm tắc :

— Ồ, giá được làm ở đây thì con thích quá. Được xem bao nhiêu hình vẽ và tranh ảnh...

— Tôi, tôi thích công việc xếp chữ hơn ; những thỏi chữ vuông và sắc, trông đến xinh xắn...

— Những công việc trong nhà in đều đáng trọng và giá trị như nhau cả. Việc nào cũng cần. Chúng ta phải vào xem buồng đóng sách thôi. Hai anh lại đây.

Vừa lúc ấy, có tiếng vấp ngã ở bên cạnh, làm mọi người đều giật mình. Một cô gái nhỏ đang bê đi một chồng sách thì vướng phải cái ghế, khiến cô ngã bổ soài trên mặt đất, và chồng sách đổ tứ tung khắp cả. Sau khi lóp ngóp đứng dậy, cô ta vừa xếp lại các sách vừa cất tiếng cười cái vô ý của mình ; mọi người trong phòng cũng đều vui cười cả. Thọ nói :

— Ấy cũng may không phải một chồng đĩa đấy, nếu không đã vỡ tan tành mất cả rồi.

Ba người đã vào một căn buồng nhỏ, trong đó có năm, bảy người thợ còn trẻ tuổi, vừa trai vừa gái, đang gấp những tờ giấy in rồi. Mỗi người cầm một

cái thanh tre nhỏ và dẹt để gấp, họ gấp giấy rất nhanh nhẹn.

— Công việc này cũng có nơi người ta làm bằng máy, nhanh chóng hơn. Khi sách đã gấp rồi, người ta chỉ còn việc để bìa vào, và nếu như Sách Hồng, thì chỉ việc đóng lại bằng một mẩu giây đồng gọi là

agrafe. Việc ấy đã có cái máy này. Xong đâu đấy chỉ còn việc đem lên máy xén cho ngay ngắn nữa thôi.

— Nhanh quá, ba nhỉ. Người ta chỉ có việc đưa gáy sách vào máy, rập một cái là quyển sách đã đóng rồi.

— « Thế là xong quyển sách », Thọ nói.

— Nhưng anh ạ, những sách học của tôi có bìa giấy kia, và không đóng bằng giây đồng như ở đây.

Ông Minh lại giảng cho hai cậu hiểu :

— Những quyển sách dầy như thế thì không đóng bằng chỉ đồng như Sách Hồng. Người ta cũng đóng bằng chỉ như các con vẫn đóng sách ở nhà. Sau khi

... Chỉ còn việc đem lên máy xén.

đã đóng liền những tập giấy lại với nhau, người ta phết một thứ hồ rất gắn vào gáy sách và dán bìa ở ngoài vào.

— À, phải rồi. Con nhớ rằng gáy quyển sử ký của con đầy những hồ đã khô lại rồi.

– Tất nhiên, bởi con đã xé rách bìa ra rồi mới biết được như thế.

— « Thưa vàng ạ », Bàng phải thú thật như vậy, và giờ cậu lấy làm hối hận lắm.

Ông Minh lại nói :

— Muốn cho được chắc bền hơn, nhiều người mua sách về lại đóng thêm một lượt bìa dầy bằng giấy hay bằng da nữa, và cất sách vào những tủ sách riêng. Nghề đóng sách ấy tiếng Pháp gọi là *Reliure*, và nhiều khi người ta làm những cái bìa toàn da và chữ vàng rất đẹp. Một quyển sách như thế rất quý.

Thọ hỏi :

— Thưa, sao con thấy ở hiệu sách tây nhiều quyển sách cũng chỉ bìa giấy thôi mà giá rất đắt ?

— Đó là loại sách đẹp, in lên những thứ giấy rất đẹp và đắt tiền. Cách in cũng rất công phu và đẹp đẽ, nhiều khi cũng có in tranh màu của các họa sĩ nổi tiếng. Một cuốn sách như vậy là một công trình mỹ-thuật rất có giá trị. Giá bán đắt vì giá các vật liệu cao hơn khi in quyển sách thường, và vì nhiều khi số in có hạn thôi.

— Ngày xưa ta có sách quý không hở ba ?

— Những sách ngày xưa của ta đều quý cả, vì hoặc viết bằng tay, hoặc in bản gỗ có ít. Chỉ tiếc rằng chúng ta không còn giữ được mấy những sách cũ ấy.

Thôi, bây giờ xem cả rồi, hai con vào đây chào ông chủ nhà in rồi đi về.

VI. — TRỞ VỀ NHÀ

Sau khi vào chào ông Nguyễn-Phúc, chủ nhà in, và cám ơn ông đã cho phép hai cậu vào xem trong nhà in, ba người bèn giắt nhau ra về. Dọc đường ông Minh hỏi hai cậu học trò :

— Thế nào, hôm nay vào xem nhà in hai con có thích không?

Bàng và Thọ cùng reo lên đáp :

— Thích lắm ạ ! ước gì mai kia ba lại đưa chúng con đến xem những nhà in khác nữa.

Rồi Thọ nói :

— Con còn muốn ở lại mãi để xem những máy chạy và nhận xét tất cả những bộ phận của máy.

Bàng nói :

— Tôi thích nhất những tranh ảnh có các màu xanh đỏ.

— Vậy hai con bây giờ đã biết công việc nhà in và đóng một quyển sách ra làm sao rồi. Hai con có thể bàn nhau và nói chuyện mãi, tha hồ. Giờ ba chỉ cần hỏi Bàng, xem từ nay trở đi con có giữ gìn sách vở cho cẩn thận không, hay là vẫn dánh rách và làm nhầu như trước ?

Bàng thành thực trả lời ông Minh :

— Bây giờ thì con xin hứa với ba rằng con sẽ giữ sách cẩn thận, lúc nào cũng nguyên lành như mới cho ba xem.

Ông Minh vui vẻ đề tay lên vai hai cậu bé :

— Các con xem, đóng một quyển sách cần phải bao nhiêu công việc như thế, cần phải bao nhiêu người

làm, bao nhiêu thì giờ và bao nhiêu máy móc. Vậy chúng ta không bao bao giờ nên phá hỏng một công trình đáng quý như vậy. Nghề in cũng như trăm nghìn nghề khác trong xã hội, nghề nào cũng có cái cao quý của nghề ấy, và chúng ta phải kính trọng tất cả những công trình mà trí khôn của người đã nghĩ và làm ra để ích lợi cho tất cả nhân loại.

HẾT

IMP. NGAY-NAY, HANÓI

Giá 0 $ 12

SÁCH HỒNG

ĐÃ XUẤT BẢN :

Số 18 : **Sơn tinh** của *Hoàng Đạo*
— 19 : **Cây tre trăm đốt** của *Khái Hưng*
— 20 : **Cầm trại** của *Khái Hưng*
— 21 : **Con chim nói Sự Thực** của *Thiện Sĩ*
— 22 : **Rô-bin-Sơn** (cuốn IV) của *Thế Lữ*
— 23 : **Tiếng chim ca** (tập I) của *J. Lưu ngọc Vạ*
— 24 : **Tình bè bạn của chị Hằng Nga và chú Chuột Nước** của *Huyền Kiêu*
— 25 : **Tiếng chim ca** (tập II) của *Đào văn Thiết*
— 1 : **Ông đồ Bè** (*tái bản*) của *Khái Hưng*
— 2 : **Con cá thần** (*tái bản*) của *Hoàng Đạo*
—26 : **Bà Túng** của *Tú Mỡ*
- 3 : **Quyển Sách** (*tái bản*) của *Thạch Lan*

ĐƯƠNG IN :

Vụ kiện Trê Cóc của *Tú Mỡ*

NHÀ XUẤT BẢN « ĐỜI NAY

Imp. Ngày-Nay — Hanoi